

A

An Analysis of Border Trade and Tourism Roles for Alleviation of Poverty and Income Inequality in Chiang Khong Special Economic Zone of Chiang Rai Province

Paweena Leetrakun^{1*}

Received: December 20, 2018 Revised: July 23, 2019 Accepted: August 15, 2019

Abstract

The objectives of this study were to analyze the border trade and tourism roles for alleviation of poverty and income inequity in Chiang Kong special economic zone of Chiang Rai province. This mixed-method study employed an interview with 653 households. The results showed that the households performing border trade career showed lower poverty ratio than those households performing agriculture and tourism careers. The results on income inequity analysis of the households indicated the Gini index at 0.4398 which was higher than the mean score of Thailand. The households performing the career related to border trade held the highest income inequity while the households performing tourism career held the lowest income inequity. The results from the econometric model revealed that the border trade and tourism roles showed no statistically significant relationship with escaping from poverty and income inequality. However, the factors promoting an escape from poverty and income inequality was education, jobs in formal sector, household dependency, economic welfare, and household saving. Nevertheless, the households in trade and tourism potential area tended to survive from poverty at 95% significance level. These findings lead to policy implication that the government should create border trade and tourism activities and expand the area of tourism promotion in Chiang Khong Special Economic

¹ Faculty of Management Science, Chiang Rai Rajabhat University, Chiang Rai, Thailand.

* Corresponding author, E-mail: paweena.lee@gmail.com

*การวิเคราะห์บทบาทของการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ในเขตเศรษฐกิจพิเศษ
เชียงของ จังหวัดเชียงราย*

Zone. Besides, the government and related agencies should focus on promoting the jobs in formal sector, reducing household dependency, increasing household saving so that would encourage poverty reduction and income inequality simultaneously.

Keywords: Chiang Khong special economic zone, border trade, tourism, poverty, income inequity

การวิเคราะห์บทบาทของการค้าชายแดนและ การท่องเที่ยวต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน และความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ในเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ปวีณา ลีตระกูล^{1*}

วันรับบทความ: December 20, 2018 วันแก้ไขบทความ: July 23, 2019 วันตอบรับบทความ: August 15, 2019

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวต่อ ความแก้ไข ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ในเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงของ จังหวัดเชียงราย โดยเป็นการวิจัย แบบผสม ซึ่งมีการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ จำนวน 653 ครัวเรือนโดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น ผลการศึกษา พบว่า ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการค้าชายแดนมีส่วนความยากจนน้อยกว่าครัวเรือนที่ประกอบการ ด้านเกษตรและการท่องเที่ยว และเมื่อการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของครัวเรือนพบว่า ค่า Gini เท่ากับ 0.4398 สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ และครัวเรือนประกอบอาชีพด้านการค้าชายแดนมีความเหลื่อมล้ำทาง รายได้มากที่สุด ในขณะที่ครัวเรือนประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวมีความเหลื่อมล้ำน้อยที่สุด เมื่อวิเคราะห์ จากแบบจำลองทางเศรษฐมิติพบว่า บทบาทของการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวต่อการหลุดพ้นจากความยากจน และความเหลื่อมล้ำในเขตเศรษฐกิจพิเศษ เชียงของไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ปัจจัยที่ส่งผลต่อการหลุดพ้นจาก ความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ กลับเป็นปัจจัยด้านการศึกษา การทำงานในระบบ ภาวะพึ่งพิงใน ครัวเรือน สวัสดิการทางเศรษฐกิจและการออมในครัวเรือน อย่างไรก็ตาม ครัวเรือนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ส่งเสริม ทางการค้าและการท่องเที่ยวยังมีโอกาสการหลุดพ้นความยากจน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 จากผลการศึกษา นำมาซึ่งข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย โดยภาครัฐควรสนับสนุนการสร้างกิจกรรมที่เกี่ยว กับด้านการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวและขยายพื้นที่ส่งเสริมการและการท่องเที่ยวในพื้นที่เขตเศรษฐกิจ พิเศษเชียงของ นอกจากนี้รัฐมีควรละเลยการส่งเสริมการทำงานในระบบ การลดภาวะพึ่งพิงในครัวเรือน การส่งเสริมให้เกิดการออมในครัวเรือนซึ่งส่งผลให้เกิดการหลุดพ้นจากความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ด้านรายได้ ไปพร้อม ๆ กัน

คำสำคัญ: เขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงของ การค้าชายแดน การท่องเที่ยว ความยากจน ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้

¹ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

* Corresponding author. E-mail: paweena.lee@gmail.com

บทนำ

จากการค้าชายแดนของประเทศไทยที่มีการเจริญเติบโตสูงขึ้น และการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจทั้งในประเทศและในระดับภูมิภาค ส่งผลให้มโนบายการพัฒนาการค้าชายแดนอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งผลักดันให้มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ เมื่อปี พ.ศ. 2557 ใน 4 กลุ่มพื้นที่ คือ พื้นที่ภาคเหนือ ได้แก่ พื้นที่ชายแดนอำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ พื้นที่ชายแดนจังหวัดมุกดาหาร จังหวัดนครพนม จังหวัดหนองคาย พื้นที่ภาคตะวันออก ได้แก่ พื้นที่ชายแดนจังหวัดสระแก้ว และจังหวัดตราด พื้นที่ภาคตะวันตก ได้แก่ พื้นที่ชายแดนจังหวัดกาญจนบุรี และ พื้นที่ภาคใต้ ได้แก่ พื้นที่ชายแดน อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา และพื้นที่ชายแดนจังหวัดนราธิวาส โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มการจ้างงาน เพิ่มการเจริญเติบโตด้านการค้าและการลงทุนของประเทศ

จากนโยบายการพัฒนาดังกล่าวส่งผลให้อำเภอเชียงของเป็นเมืองหนึ่งที่ได้รับการพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ เนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ทำให้มีการติดต่อค้าขายกันมาอย่างต่อเนื่องอีกทั้งยังเป็นเส้นทางสู่สาธารณรัฐประชาชนจีนอีกด้วย ซึ่งจากเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษถือเป็นโอกาสทำให้เกิดการกระจายรายได้และลดความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาในเชิงพื้นที่ เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ อำเภอเชียงของตลอดจนเป็นการสร้างความได้เปรียบจากการเชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคสำหรับสิทธิประโยชน์จากการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษของเชียงของนั้นทำให้ได้รับการสนับสนุน 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) สิทธิประโยชน์ตามเขตส่งเสริมการลงทุน สิทธิประโยชน์ด้านภาษีและไม่ใช่ภาษี 2) โครงสร้างพื้นฐานด้านศุลกากร การขนส่ง 3) การจัดระบบแรงงานต่างด้าว และ 4) ระบบบริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One Stop Service: OSS) (กรกรณ์ย์ ชีวะตระกูลพงษ์ และคณะ, 2557) และนอกจากอำเภอเชียงของเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษแล้ว อำเภอเชียงของยังถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่พิเศษการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอีกด้วย ทั้งนี้เพราะมีแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนและมีการคมนาคมที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งในอนาคตมีรถไฟสายเด่นชัย-เชียงราย-เชียงของ ซึ่งมีการคาดการณ์ว่าจะช่วยกระตุ้นกิจกรรมการค้าและการท่องเที่ยวของอำเภอเชียงของเป็นอย่างมาก (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนา, 2562)

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า บทบาทของการค้าระหว่างประเทศส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านราคา การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงการบริโภคในสังคม ทำให้เกิดอาชีพใหม่ๆ ขึ้นในระบบเศรษฐกิจ และอาจจะส่งผลทำให้บางอาชีพต้องหายไปจากระบบเศรษฐกิจเช่นกัน (Pavencik, 2017; Spilimbergo, Londono, & Szekely, 1999) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นย่อมกระทบต่อรายได้ของครัวเรือนในอำเภอเชียงของอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในขณะที่เดียวกันผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดการจ้างงานที่เพิ่มขึ้นทำให้รายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น แต่อาจจะไม่สม่าเสมอเนื่องจากธุรกิจท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่ขึ้นอยู่กับฤดูกาล (Cattarinich, 2001) จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับผลกระทบของการค้าและการท่องเที่ยวอาจกล่าวได้ว่า ผลจากการค้าระหว่างประเทศและการท่องเที่ยวมีผลต่อความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ไม่ชัดเจนเท่าไรนัก (Cattarinich, 2001; Pavencik, 2017; Spilimbergo et al., 1999) ในขณะที่การศึกษาของสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการการค้าและการพัฒนา (สคพ, 2561) พบว่าการค้าระหว่างประเทศมีส่วนช่วยใน

การลดความยากจนผ่านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่ไม่ได้ช่วยลดการเหลื่อมล้ำของประเทศได้มากเท่าที่ควร ในขณะที่การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้และกระจายรายได้มากกว่าสาขาอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาดังกล่าวเป็นการศึกษาในระดับมหภาคของประเทศไทยและในต่างประเทศเท่านั้นแต่ยังการศึกษาในเชิงพื้นที่ยังพบไม่มากนัก มีเพียงการศึกษาของ ปริวิตา ลัทธิระภู และณัฐสุชน อินทรารุญ (2554) ซึ่งทำการศึกษาผลกระทบด้านการค้าชายแดนต่อความยากจนและการกระจายรายได้ แต่การศึกษาดังกล่าวมิได้พิจารณาบทบาทของการท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญของภาคบริการที่เกิดขึ้นในเขตเศรษฐกิจพิเศษ ทำให้เกิดเป็นช่องว่างการวิจัยที่เป็นที่มาของการศึกษาในครั้งนี้

จากที่กล่าวมาในข้างต้นทำให้การศึกษาในครั้งนี้ต้องการศึกษาบทบาทการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำด้านรายได้ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เพื่อผลการศึกษาดังกล่าวเป็นบทเรียนในการพัฒนาพื้นที่ในอำเภอเชียงของ และพื้นที่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษอื่น ๆ ของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของครัวเรือนในเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงของ จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของครัวเรือนในเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ความยากจนในเชิงพื้นที่โดยแบ่งออกเป็นการวิเคราะห์ความยากจนแบบสมบูรณ์ (Absolute poverty) พิจารณาจากเส้นความยากจน สัดส่วนคนจน ช่องว่างภาวะความยากจน และความรุนแรงของปัญหาภาวะความยากจน และการวิเคราะห์ความยากจนเชิงเปรียบเทียบ (Relative poverty) พิจารณาจากความเหลื่อมล้ำด้านรายได้

สำหรับช่องทางของการค้าและการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ด้านรายได้ พบได้จากการทบทวนวรรณกรรมของ Pavencik (2017) ที่กล่าวถึงแบบจำลองของ Heckscher-Ohlin ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงผลการกระจายรายได้จากการค้าระหว่างประเทศนั้นผ่านการเปลี่ยนแปลงของราคา การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการแข่งขันทางการค้าในประเทศ การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภค และการเปลี่ยนแปลงอาชีพของคนในชุมชน ทำให้เกิดการจัดสรรใหม่ในสังคม ซึ่งจะส่งผลต่อการกระจายรายได้ของครัวเรือนในที่สุด ในขณะที่การท่องเที่ยวถือเป็นส่วนหนึ่งของภาคการค้าและบริการ ย่อมส่งผลกระทบต่อทำให้เกิดการค้าระหว่างประเทศสูงขึ้น (สคพ, 2561) เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของค้าระหว่างประเทศกับการกระจายรายได้ในระดับมหภาค พบว่า มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ แต่อาจมีทิศทางความสำคัญที่ไม่ชัดเจน (Spilimbergo et al., 1999)

สำหรับผลกระทบของการค้าระหว่างประเทศต่อความยากจนนั้น มาจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยหากเกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศแล้วส่งผลให้ครัวเรือนหลุดพ้นจากการความยากจนด้วย (Pavencik, 2017) ซึ่งสอดคล้องกับ Nissanke และ Thorbeck (2010) ที่ได้เสนอความเชื่อมโยงระหว่างการค้าระหว่างประเทศและความยากจนผ่าน 2 ช่องทาง ได้แก่ ช่องทางการเจริญเติบโต (Growth channel) และ ช่องทางการกระจายรายได้ (Distribution channel) ในขณะที่จากการศึกษาของ สคพ (2561) ได้กล่าวถึงผลกระทบของนโยบายการท่องเที่ยวต่อความยากจนและการกระจายรายได้ว่าแม้ว่ารายได้จากท่องเที่ยวจะมีมูลค่าน้อยกว่ารายได้สาขาอื่น ๆ แต่การท่องเที่ยวสามารถกระจายรายได้มากกว่าสาขาอื่น ๆ

เมื่อพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อการความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ พบว่า การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของคนในพื้นที่ดังกล่าว อย่างไรก็ตามไม่ได้ ทั้งนี้ จากการศึกษาของกรกรณ์ ชีวะตระกูลพงษ์ และคณะ (2557) ได้ทำการวิเคราะห์รูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษในต่างประเทศเพื่อหารูปแบบเขตเศรษฐกิจที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย พบว่ารูปแบบเขตเศรษฐกิจมีหลากหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นประเทศโปแลนด์มีรูปแบบเป็นเขตส่งเสริมการส่งออก ประเทศเม็กซิโกเป็นเขตแปรรูปเพื่อการส่งออก และเป็นสิงคโปร์และมาเลเซียมีรูปแบบเขตการค้า ศูนย์กลางด้านโลจิสติกส์ การด้านการเงิน การศึกษา และการท่องเที่ยว ดังนั้น รูปแบบเขตเศรษฐกิจของประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบหลัก ได้แก่ เขตเศรษฐกิจพิเศษที่เน้นการผลิต และเขตเศรษฐกิจพิเศษที่เน้นกิจกรรมการบริการ ทั้งนี้ ผลกระทบเกิดขึ้นจากการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ พบว่า ด้านเศรษฐกิจโดยรวมดีขึ้น ค่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น แต่อาชีพส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นเมื่อมีการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ส่วนใหญ่เป็นการค้าขายมากกว่าธุรกิจประเภทอื่น ๆ ผลกระทบด้านสังคม มีทั้งเชิงบวกและลบ โดยเชิงบวก ได้แก่ ลดปัญหาการย้ายถิ่น ในทางลบคือมีการแข่งขันสูงเนื่องจากมีคนในพื้นที่อื่นเข้ามา เป็นต้น

นอกจากนี้ จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมของ Bigsten, Kebede, และ Shimeles (2002) และ Ravallion (2006) ถึงปัจจัยสำคัญที่กำหนดความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ได้แก่ การประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับชายแดน เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการลดภาวะความยากจน เนื่องจากการขยายตัวของเขตเศรษฐกิจพิเศษจะทำให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และส่งผลให้รายได้ของคนเพิ่มขึ้น (Ravallion, 2006) อย่างไรก็ตาม การค้าชายแดนอาจส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณเขตเศรษฐกิจพิเศษแตกต่างกันไป โดยผู้ที่ประกอบอาชีพด้านการค้าชายแดนส่วนใหญ่จะมีสภาพความเป็นอยู่ดีกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพอื่น (Panpiemras, Chalamwong, & Bhuthong, 2007) ดังนั้น ครัวเรือนที่มีสมาชิกประกอบอาชีพด้านการค้าชายแดนจึงน่าจะประสบกับภาวะความยากจนน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนอื่นที่ไม่ได้ประกอบอาชีพด้านการค้าชายแดน

ปัจจัยด้านพื้นที่อยู่อาศัยของครัวเรือน มีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ของครัวเรือน เนื่องจากส่งผลต่อโอกาสของครัวเรือนในการเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่นั้น ๆ สำหรับพื้นที่ที่รัฐนโยบายสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นนโยบายเกี่ยวกับการค้าหรือการท่องเที่ยว มีความเป็นไปได้ว่าครัวเรือนที่ตั้งอยู่นอกพื้นที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่และอาจจะได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมเหล่านั้นน้อยกว่าครัวเรือนที่อยู่ใน

เขตเศรษฐกิจพิเศษ (Khontaphane, Insisiangmay, & Nolintha, 2006; Panpiemras et al., 2007) ขณะที่ปัจจัยเกี่ยวข้องกับลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา อายุ และสถานภาพการทำงาน ส่งผลต่อความยากจนและการกระจายรายได้ด้วย เนื่องจากหัวหน้าครัวเรือนเป็นบุคคลสำคัญในการหารายได้ของครัวเรือน นอกจากนี้ ลักษณะของครัวเรือน ได้แก่ อัตราส่วนการพึ่งพิงทางอายุ การมีสินทรัพย์และการออมของครัวเรือน สวัสดิการต่าง ๆ ที่เกี่ยวครัวเรือนได้รับแล้วแต่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนและการกระจายรายได้ของครัวเรือนทั้งสิ้น ดังนั้น จากการทบทวนวรรณกรรมถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระและตัวแปรตามดังกล่าวจึงนำมาซึ่งกรอบแนวคิด แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษาและวิธีการศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัย แบบผสม ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพมีรายละเอียด ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง การคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ทราบประชากรแน่นอนอน คำนวนจากสูตรของ Yamane (1967) โดยพิจารณาจากกลุ่มประชากรในอำเภอเชียงของจังหวัดเชียงรายทั้งหมด 23,329 ครัวเรือน (ข้อมูล เดือนมิถุนายน 2560) และกำหนดให้มีขนาดความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ต้องเก็บแบบสัมภาษณ์จำนวน 393 ครัวเรือน ขึ้นไป แต่เพื่อความน่าเชื่อถือของข้อมูล จึงได้วางแผนสัมภาษณ์ครัวเรือนทั้งสิ้นจำนวน 800 ตัวอย่าง ใช้การสุ่มตัวอย่าง เป็นการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยการเลือกตัวอย่างแบบเป็นสัดส่วนกับประชากรตามเขตที่อยู่อาศัยในอำเภอเชียงของทั้ง 7 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลเวียง จำนวน 173 ตัวอย่าง ตำบลสถาน จำนวน 120 ตัวอย่าง ตำบลศรี จำนวน 82 ตัวอย่าง ตำบลบุญเรืองจำนวน 84 ตัวอย่าง ตำบลห้วยซ้อ จำนวน 160 ตัวอย่าง ตำบลศรีดอนชัย จำนวน 108 ตัวอย่าง และ ตำบลลริมโขง จำนวน 72 ตัวอย่าง ใช้ระยะเวลาเก็บข้อมูล 4 เดือน ตั้งแต่เดือนมกราคม-เมษายน พ.ศ. 2560 หลังจากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง มีครัวเรือนตอบกลับจำนวน 653 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 81.63 ของแบบสัมภาษณ์ที่ออกไปสำรวจ

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 การวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยใช้วิธีสถิติเชิงพรรณนา อธิบายถึงสถานการณ์โดยทั่วไปของ การค้า การท่องเที่ยว การกระจายรายได้ และความยากจนของอำเภอเชียงของ

2.2 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ เพื่อวิเคราะห์ภาวะความยากจน การวิเคราะห์การกระจายรายได้ทางเศรษฐกิจ บทบาทของการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวต่อการหลุดพ้นความยากจนด้วยแบบจำลองโพรมิต และการวิเคราะห์บทบาทของการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวต่อการกระจายรายได้วิเคราะห์โดยตามปัจจัยที่ก่อให้เกิดรายได้โดยใช้สมการถดถอย รายละเอียด ดังนี้

2.2.1 การวิเคราะห์ภาวะความยากจน เพื่อศึกษาสถานการณ์ของการภาวะความยากจน โดยใช้ดัชนีชี้วัดภาวะความยากจน คือ ดัชนี FGT^2 (Foster, Greer, & Thorbecke, 1984) ซึ่งจะพิจารณาอัตราส่วน และร้อยละดังต่อไปนี้ร่วมกัน ได้แก่

1) สัดส่วนคนจน (Head-count ratio) หรือ $FGT(y;0)$ ได้แก่ สัดส่วนของคนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน

2) ช่องว่างภาวะความยากจน (Poverty Gap Ratio) หรือ $FGT(y;1)$ เป็นตัวบ่งชี้คนจนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนมากน้อยเพียงใด

3) ความรุนแรงของปัญหาภาวะความยากจน (Severity of poverty) หรือเป็นการวัดที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มคนจนที่มีปัญหาความยากจนรุนแรง ตัวชี้วัดนี้จะช่วยติดตามสถานการณ์ของกลุ่มคนที่ จะหลุดพ้นความยากจนมากที่สุด

2.2.2 การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้ดัชนีชี้วัดความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ คือ Gini และ Generalized Entropy (GE) รายละเอียด ดังนี้

1) **ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ** (Gini coefficient) มีค่าระหว่าง 0 ถึง 1 โดยหากค่า Gini เท่ากับ 0 หมายถึง การกระจายรายได้เท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์หรือไม่มีความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ขณะที่ค่า Gini เท่ากับ 1 หมายถึง การกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์หรือเกิดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ได้อย่างสมบูรณ์

2) **ดัชนี Generalized Entropy (GE) หรือ Theil Indices** มีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง กล่าวคือ เมื่อดัชนี Theil มีค่าสูงขึ้น หมายถึง ระดับของความเหลื่อมล้ำด้านรายได้เพิ่มสูงขึ้น โดยปกติดัชนีดังกล่าวเป็นที่รู้จักน้อยกว่าค่าสัมประสิทธิ์จีนิ แต่การวิเคราะห์มีความได้เปรียบกว่า เนื่องจากสามารถวิเคราะห์ได้ว่าความเหลื่อมล้ำมาจากครัวเรือนกลุ่มใด และสามารถวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของระดับความเหลื่อมล้ำข้ามช่วงเวลา ในการศึกษาครั้งนี้พิจารณาค่า ดัชนี Theil L และ Theil T พร้อมกับสัมประสิทธิ์จีนิซึ่งทั้ง 3 ดัชนีนี้สามารถวิเคราะห์เสริมกันได้ (กอบศักดิ์ ภูตระกูล, 2556)

² รูปทั่วไปของดัชนีวัดภาวะความยากจน

$$FGT(y; \alpha) = \frac{\sum_{i=1}^K (z - y_i)^\alpha}{Nz^\alpha} \text{ โดยที่ ค่า } \alpha \geq 0$$

เมื่อ $\alpha = 0$ ดัชนี $FGT(y;0)$ เท่ากับ $H = M/N$ หมายถึง สัดส่วนคนจน (Head-count ratio)

เมื่อ $\alpha = 1$ ดัชนี $FGT(y;1)$ เท่ากับ HR โดยที่ $R = \frac{1-\mu}{Z}$ หมายถึง ช่องว่างภาวะความยากจน (Poverty Gap Ratio)

เมื่อ $\alpha = 2$ ดัชนี $FGT(y;2)$ เท่ากับ $H[R^2 + (1 - R)^2]\Phi$ โดยที่ Φ คือ Square of the coefficient of variation หมายถึง ความรุนแรงของปัญหาภาวะความยากจน (Severity of poverty)

2.3 การวิเคราะห์บทบาทของการค้าและการท่องเที่ยวต่อการหลุดพ้นจากความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ มีรายละเอียด ดังนี้

1) การวิเคราะห์บทบาทของการค้าและการท่องเที่ยวต่อการหลุดพ้นจากความยากจนของครัวเรือน โดยใช้แบบจำลอง Probit ในการวิเคราะห์ ดังนี้

$$Nopoor_i^* = \beta_0 + \beta_i X_i + \varepsilon_i \tag{1}$$

กำหนดให้ $Nopoor_i = 1$ ถ้า $Nopoor_i^* > 0$ และ $Nopoor_i = 0$ ถ้า $Nopoor_i^* \leq 0$

- โดยที่ $Nopoor_i^*$ หมายถึง การหลุดพ้นจากความยากจนของครัวเรือน
 X_i หมายถึง ตัวแปรที่อธิบายสมการของหลุดพ้นจากความยากจนของครัวเรือน
 β_i หมายถึง สัมประสิทธิ์ของตัวแปร
 ε_i หมายถึง ความคลาดเคลื่อน

สำหรับการประมาณค่าสมการการหลุดพ้นจากความยากจนของครัวเรือนด้วยวิธีความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum likelihood Estimate) แบบจำลองโพรบิท (Model) ทั้งนี้ ความน่าจะเป็นที่ครัวเรือนหลุดพ้นจากความยากจน โดยกำหนดค่าของตัวแปร มีค่าเท่ากับ

$$\text{Prob}(Nopoor_i = 1 | X_i) = \text{Prob}(Nopoor_i^* > 0 | X_i) = \text{Prob}(\varepsilon_i > -(\beta_0 + \beta_i X_i) | X_i) \tag{2}$$

$$= 1 - G[-(\beta_0 + \beta_i X_i)] = G(\beta_0 + \beta_i X_i)$$

$$\text{Prob}(Nopoor_i = 0 | X_i) = 1 - G(\beta_0 + \beta_i X_i) \tag{3}$$

เมื่อ G = ฟังก์ชันการแจกแจงความน่าจะเป็นสะสมแบบปกติมาตรฐาน (Standard normal cumulative distribution function, CDF) ทั้งนี้เนื่องจากการกำหนด ε_i เป็นอิสระต่อ X_i และมี Standard normal distribution และ $\varepsilon_i = 0$ ส่งผลให้ $1 - G(-z) = G(z)$

2) การวิเคราะห์บทบาทของการค้าและการท่องเที่ยวต่อความเหลื่อมล้ำด้านรายได้นั้น วิเคราะห์ตามปัจจัยที่ก่อให้เกิดรายได้โดยใช้สมการถดถอย (Regression-based inequality decomposition) โดย Fields และ Yoo (2000) นำเสนอวิธีการแยกองค์ประกอบ โดยใช้ฟังก์ชันการสร้างรายได้ (Income generation function) ซึ่งถูกคาดประมาณด้วยการถดถอยแบบกึ่งล็อกกาลีมีมาตรฐาน (Standard semi-logarithmic regression) เพื่อตอบคำถามที่ว่า ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ถูกอธิบายโดยปัจจัยตาม (Explanatory factor) และส่วนที่ไม่สามารถอธิบายได้ (Residual) จำนวนมากน้อยเท่าใด

$$\text{จาก } \ln(Y_i) = \alpha_i + \sum_k \beta_k x_{ik} + \varepsilon_i \tag{4}$$

$$\text{ดังนั้น } s_j(\ln Y) = \text{cov}[a_j Z_j, \ln Y] / \sigma^2(\ln Y) = \frac{a_j * \sigma(Z_j) * \text{cor}[Z_j, \ln Y]}{\sigma(\ln Y)} \tag{5}$$

3. แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา ประยุกต์จากการศึกษาของ ปวีณา ลีตระกูล และณัฐสุชน อินทรารุช (2554); Bigsten และคณะ (2002); Ravallion (2006) พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความหลุดพ้นจากความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ได้แก่

3.1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา อายุ สถานภาพการทำงาน

3.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของครัวเรือน ได้แก่ อัตราส่วนการพึ่งพิงทางอายุ (Dependency ratio) สินทรัพย์และการออมของครัวเรือน สวัสดิการต่าง ๆ ที่เกี่ยวครัวเรือนได้รับ

3.3 ปัจจัยปัจจัยเกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนและการท่องเที่ยว ได้แก่ อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน และสมาชิกในครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนและการท่องเที่ยว และการที่ครัวเรือนอาศัยในพื้นที่มีศักยภาพด้านการค้าและการท่องเที่ยว

ดังนั้น แบบจำลองที่ใช้ศึกษา บทบาทของการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวต่อการหลุดพ้นจากความยากจนของครัวเรือน โดยใช้แบบจำลอง Probit ในการวิเคราะห์ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{nopoor} = f(\text{Male, Age, Age2, Married, Edu, Fomal, Employer, Rdepen} \\ \text{Rumemp, Wagri, Wpension, Wfund, House, Saving, Agri} \\ \text{Trade, Tour, TourandAgri, Mtrade, Mtour, Potenarea}) \end{aligned} \quad (6)$$

และแบบจำลองที่ใช้ศึกษา บทบาทของการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวต่อความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของครัวเรือนวิเคราะห์ตามปัจจัยที่ก่อให้เกิดรายได้โดยใช้สมการถดถอย ดังนี้

$$\begin{aligned} \ln\text{incomehh} = f(\text{Male, Age, Age2, Married, Edu, Fomal, Employer, Rdepen} \\ \text{Rumemp, Wagri, Wpension, Wfund, House, Saving, Agri} \\ \text{Trade, Tour, TourandAgri, Mtrade, Mtour, Potenarea}) \end{aligned} \quad (7)$$

ตารางที่ 1 ตัวแปรและคำอธิบายในแบบจำลองที่ใช้วิเคราะห์หลุดพ้นจากความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของครัวเรือน

ตัวแปร	รายละเอียด	หมายเหตุ
Nopoor	ภาวะหลุดพ้นจากความยากจน หาก Nopoor = 1 หมายถึง ครัวเรือนที่ i เป็นครัวเรือนหลุดพ้นจากภาวะยากจนและหาก Nopoor = 0 หมายถึง ครัวเรือนที่ i เป็นครัวเรือนตกอยู่ในความยากจน	ตัวแปรตาม
Inincomehh	รายได้ต่อหัวของครัวเรือนในรูปแบบ log	ตัวแปรตาม
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน		ตัวแปรอิสระ
Male	เพศของหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย = 1 และเป็นเพศหญิง = 0	
Age	จำนวนอายุของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)	
Age2	จำนวนอายุของหัวหน้าครัวเรือนยกกำลังสอง (ปี)	
Married	หัวหน้าครัวเรือนสมรสแล้วหรือเคยสมรส = 1 และเป็นโสด = 0	
Edu	ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)	
Formal*	ตัวแปรหุ่นแสดงการทำงานในระบบของหัวหน้าครัวเรือน และหากไม่ใช่ = 0	
Employer	ตัวแปรหุ่นแสดงการเป็นนายจ้างของหัวหน้าครัวเรือน และหากไม่ใช่ = 0	
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องลักษณะของครัวเรือน		ตัวแปรอิสระ
1) ภาระพึ่งพิงของครัวเรือน		
Rdepend	ร้อยละของสมาชิกที่มีภาวะพึ่งพิงในครัวเรือนต่อสมาชิกทั้งหมดของครัวเรือน	
Runemp	ร้อยละของสมาชิกที่ว่างงานต่อสมาชิกทั้งหมดของครัวเรือน	
2) สวัสดิการของครัวเรือน		
Wagri	ตัวแปรหุ่นที่แสดงสวัสดิการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพการเกษตร โดยที่ หาก Wagri = 1 หมายถึง ครัวเรือนที่ i มีสวัสดิการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพการเกษตร และหากไม่มี = 0	
Wpension	ตัวแปรหุ่นที่แสดงถึงสวัสดิการเกี่ยวกับผู้สูงอายุในครัวเรือน โดยที่ หาก Wpension = 1 และหากไม่มี = 0	
Wfund	ตัวแปรหุ่นที่แสดงสวัสดิการเกี่ยวกับเงินทุนอื่น ๆ โดยที่ หาก Wfund = 1 หมายถึง ครัวเรือนที่ i มีสวัสดิการเกี่ยวกับเงินทุนอื่น ๆ และหากไม่มี = 0	
3) ทรัพย์สินและเงินออมในครัวเรือน		
House	ตัวแปรหุ่นที่แสดงการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยของครัวเรือน เท่ากับ 1 และหากไม่มี = 0	

ตารางที่ 1 ตัวแปรและคำอธิบายในแบบจำลองที่ใช้วิเคราะห์หลุดพ้นจากความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้
ของครัวเรือน (ต่อ)

ตัวแปร	รายละเอียด	หมายเหตุ
Saving	ตัวแปรหุ่นที่แสดงการมีเงินออมของครัวเรือน โดยที่ หาก Saving เท่ากับ 1 หมายถึง ครัวเรือนที่ i มีเงินออม และหากไม่มี = 0	
ปัจจัยเกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนและการท่องเที่ยว		ตัวแปรอิสระ
Agri	ตัวแปรหุ่น แสดงถึง หัวหน้าครัวเรือนประกอบอาชีพด้านการเกษตร โดยที่ หาก agri = 1 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนที่ i ประกอบด้านการเกษตร และ หากไม่ใช่ = 0	
Trade	ตัวแปรหุ่น แสดงถึง หัวหน้าครัวเรือนการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน โดยที่ หาก Trade เท่ากับ 1 และหากไม่ใช่ = 0	
Tour	ตัวแปรหุ่น แสดงถึง หัวหน้าครัวเรือนการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยที่ หาก tour เท่ากับ 1 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนที่ i ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยว และหากไม่ใช่ = 0	
Tourandagri	ตัวแปรหุ่น แสดงถึง การประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการเกษตรของครัวเรือน โดยที่ หาก Tour_agri เท่ากับ 1 หมายถึง ครัวเรือนที่ i มีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อยหนึ่งคนประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวและการเกษตร และหากไม่ใช่ = 0	
Mtrade	ร้อยละของสมาชิกในครัวเรือนที่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน	
Mtour	ร้อยละของสมาชิกในครัวเรือนที่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	
Potenarea	ตัวแปรหุ่น หมายถึง ครัวเรือนตั้งอยู่ในพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นพื้นที่มีศักยภาพสำหรับการค้าและการท่องเที่ยวโดยที่ หาก Potenarea = 1 หมายถึง ครัวเรือนตั้งอยู่ในพื้นที่มีศักยภาพด้านการค้าและการท่องเที่ยว และหากไม่ใช่ = 0	
ε_i	ค่าความคลาดเคลื่อน	

หมายเหตุ: * แรงงานในระบบ หมายถึง ผู้มีรายได้ประจำ มีเงินเดือนแน่นอน ได้แก่ ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานเอกชน แรงงานนอกระบบ หมายถึง ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระ

** ข้อจำกัดของแบบจำลองที่ศึกษา เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้มุ่งศึกษาบทบาทของการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ทำให้ไม่ได้พิจารณาปัจจัยอื่น ๆ อาทิ ด้านสุขภาพ ภาวะหนี้สิน ปัจจัยด้านสังคม

ผลการศึกษา

1. ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย

ลักษณะที่สำคัญของครัวเรือนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ขนาดครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 3.42 คนต่อครัวเรือน สัดส่วนการพึ่งพิงร้อยละ 20.95 และหัวหน้าครัวเรือนมีอายุเฉลี่ย 51.94 ปี รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนต่อคนต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 7,136.78 บาท ซึ่งเป็นรายได้ที่สูงกว่าเส้นความยากจนด้านอาหารของจังหวัดเชียงรายในปี 2558 ซึ่งเท่ากับ 2,428 บาทต่อคนต่อเดือน ครัวเรือนที่มีการเกษตรเป็นหลักมีรายได้ต่อคนต่อเดือน เท่ากับ 6,355.72 บาท รายได้ของครัวเรือนที่มีอาชีพท่องเที่ยวเป็นหลัก เท่ากับ 9,880.50 บาทต่อคนต่อเดือน ในขณะที่รายได้ของครัวเรือนที่มีอาชีพการค้าขายแดนเป็นหลัก เท่ากับ 10,733.69 บาทต่อคนต่อเดือน ซึ่งคิดเป็น 1.68 เท่าของรายได้ของครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรเป็นหลัก และเป็น 1.08 เท่าของครัวเรือนที่มีอาชีพการท่องเที่ยวเป็นหลัก รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ลักษณะประชากรศาสตร์ของครัวเรือน และ รายได้ของครัวเรือน

ลักษณะ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ขนาดครัวเรือนเฉลี่ย (คน/ครัวเรือน)	3.42	0.05
สัดส่วนการพึ่งพิง (ร้อยละ)	20.95	0.79
สัดส่วนผู้ว่างงานต่อสมาชิกครัวเรือน (ร้อยละ)	2.09	0.31
อายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)	51.94	0.46
รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน (บาท/คน/เดือน)		
ครัวเรือนทั้งหมด	7,136.78	350.21
ครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรเป็นหลัก	6,355.72	337.05
ครัวเรือนที่มีอาชีพการท่องเที่ยวเป็นหลัก	9,880.50	1554.19
ครัวเรือนที่มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายแดนเป็นหลัก	10,733.69	2,212.19

2. ผลการวิเคราะห์ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของครัวเรือนในเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย จังหวัดเชียงราย

2.1 สถานการณ์ของความยากจน

จากผลการศึกษา พบว่า สัดส่วนคนจนทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 13.78 ช่องว่างความยากจน และความรุนแรงของปัญหาภาวะความยากจนเท่ากับร้อยละ 3.92 และ 1.67 ตามลำดับหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย มีสัดส่วนความยากจน และช่องว่างความยากจน มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง ขณะที่หัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาระดับมัธยมต้นขึ้นไปมีสัดส่วนความยากจน ช่องว่างความยากจน น้อยกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น นอกจากนี้ ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนทำงานในระบบมีสัดส่วน

ความยากจน ช่องว่างความยากจน ความรุนแรงของปัญหาภาวะความยากจนน้อยกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้า
 ครัวเรือนที่ทำงานนอกระบบและที่เป็นนายจ้าง เมื่อพิจารณาด้านอาชีพ พบว่า ครัวเรือนที่มีอาชีพเกี่ยวข้อง
 กับการค้าชายแดนเป็นหลักมีสัดส่วนความยากจน ช่องว่างความยากจน มีค่าน้อยกว่าครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตร
 เป็นหลัก และครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ในขณะที่อาชีพที่มีอาชีพเกษตรนั้น มีสัดส่วน
 คนจน ช่องว่างความยากจน ความรุนแรงของปัญหาภาวะความยากจนมากกว่าครัวเรือนที่มีอาชีพการค้า
 ชายแดนและการท่องเที่ยวเป็นหลัก รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความยากจนจำแนกตามลักษณะที่สำคัญของครัวเรือน

ลักษณะของครัวเรือน	สัดส่วนคนจน (ร้อยละ) (รายได้ต่ำกว่าเส้นความ ยากจนด้านอาหาร)	ช่องว่างความ ยากจน (ร้อยละ)	ความรุนแรงของปัญหา ภาวะความยากจน (ร้อยละ)
รวมทั้งสิ้น	13.78	3.92	1.67
เพศ			
ชาย	14.56	3.93	1.51
หญิง	11.83	3.89	2.04
ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน			
ต่ำกว่าระดับมัธยมต้น	14.16	3.38	1.49
ระดับมัธยมต้นขึ้นไป	12.98	4.11	2.04
สภาพการทำงานของหัวหน้าครัวเรือน			
นายจ้าง	13.27	3.29	1.19
ทำงานในระบบ	7.46	2.05	0.81
ทำงานนอกระบบ	14.22	4.19	1.87
อาชีพหลักของครัวเรือน			
ครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตร	14.66	4.10	1.72
ครัวเรือนที่มีอาชีพการท่องเที่ยว	11.11	3.81	1.12
ครัวเรือนที่มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับ การค้าชายแดน	7.90	2.18	1.04

2.2 สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ พบว่า ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของครัวเรือนในพื้นที่
 เขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงของ มีค่า Gini เท่ากับ 0.4384 สูงกว่าค่า Gini ของภาคเหนือในปี 2560 ซึ่งเท่ากับ
 0.417 และ Gini ของจังหวัดเชียงรายในปี 2558 ซึ่งเป็นข้อมูลล่าสุด เท่ากับ 0.360 นอกจากนี้ พบว่า หัวหน้า
 ครัวเรือนที่มีการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไปมีความไม่เท่าเทียมทางรายได้สูงกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้า

ครัวเรือนที่มีการศึกษาต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เมื่อพิจารณาสถานภาพการทำงานพบว่า หัวหน้าครัวเรือนเป็นนายจ้างมีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้มากกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนทำงานในระบบและนอกระบบ เมื่อจำแนกอาชีพของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายแดนมีความเหลื่อมล้ำด้านรายได้มากกว่าครัวเรือนประกอบอาชีพเกษตรและท่องเที่ยว ในขณะที่ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีความเหลื่อมล้ำด้านรายได้น้อยที่สุด รายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้จำแนกตามลักษณะที่สำคัญของครัวเรือน

ประเภทของกลุ่มย่อย	Gini	Theil L	Theil T
รวมทั้งหมด	0.4384	0.4207	0.3262
ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน			
ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น	0.3922	0.2608	0.3063
มัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป	0.4698	0.3891	0.4036
สภาพการทำงานของหัวหน้าครัวเรือน			
นายจ้าง	0.4689	0.3658	0.4702
ทำงานในระบบ	0.4415	0.3405	0.3400
ทำงานนอกระบบ	0.4099	0.2898	0.3230
อาชีพหลักของครัวเรือน			
ครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตร	0.4109	0.2858	0.3442
ครัวเรือนที่มีอาชีพการท่องเที่ยว	0.3829	0.2743	0.2398
ครัวเรือนที่มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายแดน	0.4387	0.3511	0.3836

3. ผลการวิเคราะห์บทบาทของการค้าแดนและการท่องเที่ยวต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ในเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

3.1 บทบาทของการค้าและการท่องเที่ยวต่อการลดพ้นความยากจนของครัวเรือน

จากผลการประมาณค่าในแบบจำลองโพรบิท พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการหลุดพ้นความยากจนของครัวเรือนในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน หัวหน้าครัวเรือนมีสถานภาพสมรส การทำงานในระบบของหัวหน้าครัวเรือน การมีเงินออมในครัวเรือน การได้รับสินเชื่อภาคเกษตร การอาศัยในพื้นที่มีศักยภาพทางการค้าและการท่องเที่ยว ในขณะที่ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสที่ครัวเรือนหลุดพ้นความยากจนในทิศทางตรงข้าม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรเป็นหลัก อัตราส่วนพึ่งพิงทางอายุ และอัตราการว่างงาน ดังนั้น จากผลการศึกษา พบว่า บทบาทของการค้าขายแดนส่งผลต่อการหลุดพ้นความยากจนของครัวเรือนได้เฉพาะครัวเรือนอาศัยอยู่ในพื้นที่มีศักยภาพทางการค้าและ

การท่องเที่ยวเท่านั้น รายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการหลุดพ้นจากความยากจนของครัวเรือน

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์	P-value	Marginal effect
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน			
เพศชาย	0.1106	0.396	0.0361
อายุ	-0.0033	0.894	-0.0011
อายุยกกำลังสอง	0.0000	0.852	0.0000
สถานภาพสมรส : Baseline สถานภาพ โสด			
สถานภาพสมรสแล้ว	0.6649	0.018**	0.1751
ระดับการศึกษา (ปี)	0.2882	0.000***	0.0954
สถานภาพการงาน : Baseline ทำงานนอกระบบ			
นายจ้าง	-0.1277	0.432	-0.0411
ทำงานในระบบ	0.4831	0.012**	0.1751
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องลักษณะของครัวเรือน			
1) ภาระฟุ้งฟิงของครัวเรือน			
อัตราการฟุ้งฟิงในครัวเรือน	-0.0099	0.005***	-0.0033
อัตราการว่างงานของครัวเรือน	-0.0099	0.241	-0.0033
2) สวัสดิการของครัวเรือน			
สินเชื่อการเกษตร	0.2284	0.07*	0.0769
สวัสดิการผู้สูงอายุในครัวเรือน	0.1174	0.435	0.0391
สวัสดิการกองทุนหมู่บ้าน	-0.0520	0.768	-0.0174
3) ทรัพย์สินและเงินออมในครัวเรือน			
การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย	0.2212	0.301	0.0689
การมีเงินออมในครัวเรือน	0.4205	0.005***	0.1287
ปัจจัยเกี่ยวข้องกับการค้าและการท่องเที่ยว			
อาชีพ : Base อาชีพที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมและบริการ อื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการค้าและการท่องเที่ยว			
ครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรเป็นหลัก	-0.4417	0.017**	-0.1546
ครัวเรือนที่มีอาชีพการท่องเที่ยวเป็นหลัก	0.4873	0.318	0.1783

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการหลุดพ้นจากความยากจนของครัวเรือน (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์	P-value	Marginal effect
ครัวเรือนที่มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายเด่นเป็นหลัก	-0.2728	0.773	-0.0827
ครัวเรือนที่ประกอบท้องเที่ยวและเกษตรเป็นหลัก	0.3279	0.157	0.0997
สัดส่วนสมาชิกที่มีอาชีพเกี่ยวกับการค้า	-0.0034	0.799	-0.0011
สัดส่วนสมาชิกที่มีอาชีพเกี่ยวกับการท้องเที่ยว	0.0116	0.673	0.0038
การอยู่อาศัยในพื้นที่มีศักยภาพทางการค้าและการท้องเที่ยว	0.2440	0.04**	0.0798
ค่าคงที่	-2.528	0.000***	

หมายเหตุ: * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90 ** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 *** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

3.2 บทบาทของการค้าและการท้องเที่ยวต่อความเหลื่อมล้ำด้านรายได้

จากผลการศึกษาในตารางที่ 6 พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการสร้างต่อการสร้างรายได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การทำงานในระบบ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน อัตราการพึ่งพิงในครัวเรือน อัตราการว่างงานของครัวเรือน การประกอบอาชีพเกี่ยวกับการเกษตร การได้รับประโยชน์จากสินเชื่อเกษตร และการมีเงินออมในครัวเรือน ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 และการมีหัวหน้าครัวเรือนสมรสแล้ว มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 จากผลการศึกษาดังกล่าว พบว่า การทำงานในระบบ ครัวเรือนที่อาชีพเกษตรเป็นหลัก การได้รับสินเชื่อการเกษตร เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รายได้ของครัวเรือนแตกต่างกัน ทั้งนี้ จากผลการศึกษาดังกล่าว พบว่า บทบาทของการค้าและการท้องเที่ยวต่อความเหลื่อมล้ำด้านรายได้นั้นไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 6 ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้แยกตามปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างรายได้

ปัจจัย	ค่าสัมประสิทธิ์	S.D.	ค่า P-Value
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน			
เพศชาย	0.0757	0.0633	0.2320
อายุ	0.0143	0.0116	0.2160
อายุยกกำลังสอง	-0.0001	0.0001	0.2510
สถานภาพสมรส : Baseline สถานภาพ โสด			
สถานภาพสมรสแล้ว	0.2455	0.1313	0.0620**
ระดับการศึกษา (ปี)	0.1625	0.0284	0.0000***

ตารางที่ 6 ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้แยกตามปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างรายได้ (ต่อ)

ปัจจัย	ค่าสัมประสิทธิ์	S.D.	ค่า P-Value
สถานภาพการงาน : Baseline ทำงานนอกระบบ			
นายจ้าง	0.0278	0.0769	0.7170
ทำงานในระบบ	0.2788	0.0983	0.0050***
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องลักษณะของครัวเรือน			
1) ภาระพึ่งพิงของครัวเรือน			
อัตราการพึ่งพิงในครัวเรือน	-0.0055	0.0016	0.0010***
อัตราการว่างงานของครัวเรือน	-0.0080	0.0034	0.0200***
2) สวัสดิการของครัวเรือน			
สินเชื่อการเกษตร	0.2397	0.0611	0.0000***
สวัสดิการผู้สูงอายุในครัวเรือน	0.0372	0.0723	0.6070
สวัสดิการกองทุนหมู่บ้าน	0.0499	0.0858	0.5610
3) ทรัพย์สินและเงินออมในครัวเรือน			
การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย	0.0506	0.1040	0.6270
การมีเงินออมในครัวเรือน	0.2245	0.0683	0.0010***
ปัจจัยเกี่ยวข้องกับการค้าและการท่องเที่ยว			
อาชีพ : Base อาชีพที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมและบริการอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการค้า การท่องเที่ยว และเกษตร			
อาชีพเกี่ยวกับการเกษตร	-0.2400	0.0926	0.0100***
อาชีพเกี่ยวกับการค้า	0.1337	0.2491	0.5920
อาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	-0.3158	0.4906	0.5200
ครัวเรือนที่ประกอบท่องเที่ยวและเกษตรเป็นหลัก	0.0986	0.1146	0.3900
สัดส่วนสมาชิกที่มีอาชีพเกี่ยวกับการค้า	0.0035	0.0067	0.5980
สัดส่วนสมาชิกที่มีอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	0.0092	0.0144	0.5230
การอยู่อาศัยในพื้นที่มีศักยภาพทางการค้าและการท่องเที่ยว	0.0867	0.0577	0.1330
ค่าคงที่	8.5597	0.3310	0.0000
R-squared	0.2089		
Adj R-squared	0.1826		

หมายเหตุ: * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90 ** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 *** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

เมื่อการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนของครัวเรือน และความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของครัวเรือนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงใหม่ พบว่า ครัวเรือนที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนเป็นหลักมีสัดส่วนความยากจน ช่องว่างความยากจน มีค่าน้อยกว่าครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรเป็นหลักและครัวเรือนที่มีอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นหลัก ในขณะที่อาชีพที่มีอาชีพเกษตรนั้น มีสัดส่วนคนจน ช่องว่างความยากจน ความรุนแรงของปัญหาภาวะความยากจนมากกว่าครัวเรือนที่มีอาชีพการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวเป็นหลัก สำหรับสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ พบว่า ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้สูงกว่าค่าความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของภาคเหนือและประเทศไทยเมื่อปี 2559 นอกจากนี้ ครัวเรือนประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนเป็นหลักมีความเหลื่อมล้ำด้านรายได้มากกว่าครัวเรือนประกอบอาชีพเกษตรและท่องเที่ยว และครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเป็นหลักมีความเหลื่อมล้ำน้อยที่สุด

สำหรับผลการประมาณค่าในแบบจำลอง พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการหลุดพ้นความยากจนของครัวเรือนในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน หัวหน้าครัวเรือนมีสถานภาพสมรส การทำงานในระบบของหัวหน้าครัวเรือน การมีเงินออมในครัวเรือน การได้รับสินเชื่อภาคเกษตร การอาศัยในพื้นที่มีศักยภาพทางการค้าและการลงทุน ในขณะที่ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสที่ครัวเรือนหลุดพ้นความยากจนในทิศทางตรงข้าม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรเป็นหลัก อัตราส่วนพึ่งพิงทางอายุ และอัตราการว่างงาน ดังนั้น จากผลการศึกษา พบว่า บทบาทของการค้าส่งผลต่อการหลุดพ้นความยากจนของครัวเรือนได้เฉพาะครัวเรือนอาศัยอยู่ในพื้นที่มีศักยภาพทางการค้าและการท่องเที่ยวเท่านั้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Krishna, Mitra, และ Sundaram (2010) ที่พบว่า ในพื้นที่มีศักยภาพทางการค้าและการท่องเที่ยว ย่อมได้ประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศโดยตรง ซึ่งจะส่งผลทำให้ครัวเรือนที่อยู่อาศัยบริเวณดังกล่าวมีความยากจนลดลง และได้รับประโยชน์มากกว่าพื้นที่อื่น ๆ

เมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ พบว่า การทำงานในระบบ ครัวเรือนที่อาชีพเกษตรเป็นหลัก การได้รับสินเชื่อการเกษตรเป็นปัจจัยสำคัญที่หารายได้ของครัวเรือนแตกต่างกัน ในขณะที่บทบาทของการค้าและการท่องเที่ยวต่อความเหลื่อมล้ำด้านรายได้นั้นไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากผลการศึกษาในข้างต้นพบว่าผลกระทบจากการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวต่อความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ในครัวเรือนในพื้นที่ยังไม่ชัดเจนนัก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ปริวิตา ลีตระกูล และณัฐสุน อินทรารุฑ (2554); สคพ (2561); Cattarinich (2001); Pavencik (2017); Spilimbergo และคณะ (1999) ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำในพื้นที่โดยใช้นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเฉพาะที่มุ่งเน้นเรื่องการค้าชายแดนหรือการท่องเที่ยวโดยเฉพาะอาจไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ทั้งหมด แต่ควรสนับสนุนนโยบายการพัฒนาในลักษณะอื่น ๆ ด้วย อาทิ นโยบายสนับสนุนสินเชื่อการเกษตร ครัวเรือน การให้การศึกษาแก่ประชาชน การสนับสนุนให้ประชาชนเข้าไปทำงานในระบบ ซึ่งนโยบายดังกล่าวสามารถช่วยให้ครัวเรือนมีโอกาสที่จะหลุดพ้นจากความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำได้มากกว่า ผลการศึกษา

ดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของปวีณา ลิ้มตระกูล และณัฐสุชน อินทรารุฐ (2554) รวมถึง Heintz และ Vanek (2007)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. รัฐบาลควรส่งเสริมให้สามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพที่สอดคล้องกับสภาพภูมิสังคมของพื้นที่ ซึ่งจะเกิดประโยชน์กับครัวเรือนไม่ว่าจะประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับชั่งกับการค้า หรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว หรืออาชีพอื่น ๆ ตลอดจนการสนับสนุนการทำงานในระบบ ซึ่งจะก่อให้เกิดการกระจายผลประโยชน์มีความเท่าเทียมกันมากขึ้นและส่งผลให้ความยากจนโดยรวมลดลง

2. จากการให้ความสำคัญกับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจที่สนับสนุนในพื้นที่ในลักษณะนโยบายแบบเฉพาะที่มุ่งเน้นด้านการค้าชายแดนหรือการท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตาม ควรให้ความสำคัญนโยบายเกี่ยวกับสวัสดิการของครัวเรือนด้วย ได้แก่ การลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ไม่ว่าจะเป็นมาตรการช่วยเหลือผู้มีภาระพึ่งพิงในครัวเรือน ผู้ว่างงานในครัวเรือน และส่งเสริมให้เกิดการออมในครัวเรือนเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมกับเหตุการณ์ไม่คาดฝันซึ่งอาจจะกระทบต่อความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของครัวเรือน

3. รัฐบาลควรสร้างกิจกรรมที่เกี่ยวข้องการค้าการลงทุนและการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการขยายพื้นที่การค้าการลงทุนและการท่องเที่ยว อันจะส่งผลให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและทำให้สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนลดลงอีกด้วย

4. รัฐบาลควรยกระดับคุณภาพของเกษตรกร สินค้าจากภาคเกษตรให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้มากกว่าที่เป็นอยู่ ทั้งนี้ เป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยทำแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ได้พร้อม ๆ กัน

5. สำหรับบทเรียนของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงของต่อพื้นที่เขตเศรษฐกิจอื่น ๆ พบว่า นอกจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษที่เน้นดึงดูดผู้ประกอบการ นักลงทุนและนักท่องเที่ยวในพื้นที่แล้ว ไม่ควรละเลยการพัฒนาคนในพื้นที่ ดังนั้น จึงควรมีมาตรการอย่างจริงจังในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาสินค้าชุมชนและการพัฒนาธุรกิจชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อทำผลประโยชน์กระจายอย่างทั่วถึงและเกิดการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กรกรรัมย์ ชีวะตระกูลพงษ์, จิตติชัย รุจนกนกนาฏ, ภาณุทัต ลีชณะไชย, โสทธิธร มัลลิกะมาส, พัฒนาพร โกวพัฒน์กิจ, เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, ... ชนิกานต์ วงศ์แมนเทพ. (2557). รายงานสรุปเชิงนโยบายโครงการวิจัยเรื่องแนวทางและมาตรการเพื่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณพื้นที่แนวชายแดนของไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา.
- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนา. (2562). แผนพัฒนาจังหวัดเชียงราย 5 ปี (พ.ศ. 2561-2565) ฉบับบททวน พ.ศ. 2563. เชียงราย: สำนักงานจังหวัดเชียงราย.
- กอบศักดิ์ ภูตระกูล. (2556). คุณภาพการเจริญเติบโตจากมิติการกระจายรายได้. สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2561, จาก <https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/ArticleAndResearch/Pages/Symposium2556.aspx>
- ปวีณา ลีตระกูล, และณัฐสุชน อินทรารุช. (2554). บทบาทของการค้าชายแดนต่อการกระจายรายได้และความยากจนในจังหวัดเชียงราย. *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์*, 29(3), 1-34.
- สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา. (2561). *การพัฒนาการค้าระหว่างประเทศเพื่อขับเคลื่อนประเทศกำลังพัฒนาสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษากลุ่มประเทศ GMS: กลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- Bigsten, A., Kebede, B., & Shimeles, A. (2002). Growth and poverty in Ethiopia: Evidence from household panel surveys. *World Development*, 31(1), 87-106.
- Cattarinich, X. (2001). Pro-poor tourism initiatives in developing countries: Analysis of secondary case studies. Retrieved July 12, 2018, from <http://www.proporrtourism.org.uk>
- Fields, G. S., & Yoo, G. (2000). Falling labor income inequality in Korea's economic growth: Patterns and underlying causes. Retrieved July 12, 2018, from <http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/articles/1107>
- Foster, J., Greer, J., & Thorbecke, E. (1984). A class of decomposable poverty measures. *Econometrica*, 52(3), 761-776.
- Heintz, J., & Vanek, J. (2007). Employment, the informal sector, and poverty: Data and analytical challenges. Retrieved July 12, 2018, from http://www.wiego.org/sites/default/files/publications/files/Heintz_Vanek_China-IndiaPovertyandEmployment.pdf
- Khontaphane, S., Insisiangmay, S., & Nolintha, V. (2006). *Impact of border trade in local livelihoods: Lao-Chinese border trade in Luang Namtha and Oudomxay Provinces*. Vientiane, Laos: UNDP.
- Krishna, P., Mitra, D., & Sundaram, A. (2010). Trade, poverty and the lagging regions of south Asia. Retrieved July 12, 2018, from <http://www.nber.org/papers/w16322.pdf>

- Manna, R., & Reogoli, A. (2012). Regression-based approaches for the decomposition of income inequality in Italy, 1998-2008. *Rivista di Statistical Ufficiale*, 14(1), 5-18.
- Nissanke, M., & Thorbeck, E. (2010). Globalization, poverty, and inequality in Latin America: Findings from case studies. *World Development*, 38(6), 797-802.
- Panpiemras, J., Chalamwong, Y., & Bhuthong, P. (2007). Do location and border trade activity matter in the presence of cross-border economic integration? *TDRl Quarterly Review*, 22(2), 5-18.
- Pavencik, N. (2017). The impact of trade on inequality in developing countries. Retrieved July 12, 2018, from <https://www.kansascityfed.org/~media/files/publicat/sympos/2017/Pavencik-paper.pdf>
- Ravallion, M. (2006). Looking beyond averages in the trade and poverty debate. *World Development*, 34(8), 1374-1392.
- Spilimbergo A., Londono J. L., & Szekely, M. (1999). Income distribution, factor endowments, and trade openness. *Journal of Development Economics*, 59(1), 77-101.
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis*. New York: Harper & Row.